ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL METODLAR

Hazratqulova Saodat Hasan qizi
Norqulova Marjona Abdumajid qizi
Termiz davlat pedagogika institute talabasi
Email: **saodathazratqulova002@gmail.com**

Annotatsiya. Ushbu mavzuda pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni hamda ahamiyati yoritiladi. Pedagogik texnologiyalar o'quv jarayonini ilmiy asosda rejalashtirish, samarali tashkil etish va nazorat qilishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar esa talabaning faolligini oshirib, dars jarayonida erkin fikrlash, mustaqil izlanish va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Mazkur yondashuvlar ta'lim sifatini oshirish, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida samarali muloqot yaratish hamda bilimlarning chuqur o'zlashtirilishini ta'minlashga qaratilgan. Mavzuda interfaol usullarni qo'llashning amaliy afzalliklari, dars samaradorligiga ta'siri va ularni tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar. Pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, ijodiy yondashuv, dars samaradorligi, kompetensiyaviy yondashuv, darsning texnologik xaritasi, jamoada ishlash, muammoli vaziyat, o'qituvchi mahorati, bilimni o'zlashtirish, baholash mezonlari.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Hozirgi globallashuv davrida ta'limga qo'yilayotgan talablar, mehnat bozorining keskin o'zgarib borishi, yoshlarning mustaqil fikrlashi va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish zarurati pedagogik jarayonni yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo etadi. An'anaviy dars modellaridan farqli o'laroq, pedagogik texnologiyalar tizimli rejalashtirish, maqsadga yo'naltirilganlik, natijaga erishishni kafolatlash hamda o'quvchining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Interfaol metodlar esa o'quv faoliyatining markazida o'qituvchi emas, balki o'quvchini qo'yadi, uning fikrlashi, muloqoti, mustaqil qaror qabul qilishi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim sifati — har bir davlatning taraqqiyot darajasini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ayniqsa, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, ularning bilim va ko'nikmalarini amaliyotga yo'naltirish, shuningdek, kompetensiyalarga asoslangan yondashuvni shakllantirish bugungi kunda ustuvor masalalardan hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik texnologiyalarning ilmiy-nazariy asoslarini chuqur o'rganish, ularni dars jarayoniga samarali joriy etish, har bir o'quv fanining o'ziga xosligidan kelib chiqib mos metodlarni tanlash va qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar — "Aqliy hujum", "Baliq suyagi", "Insert", "Klaster", "Debat", "Rol o'ynash", "Jamoada ishlash" kabi usullar — o'quvchilarni faol fikrlashga, mavzu mohiyatini chuqur anglashga va o'z nuqtai nazarini asoslab berishga o'rgatadi.

Bundan tashqari, pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi o'qituvchining kasbiy mahoratini oshiradi. Chunki zamonaviy o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki jarayonni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi, motivator va innovator sifatida faoliyat yuritishi kerak. Interfaol metodlardan foydalanish darsning mazmunini boyitadi, o'quvchilarning zerikishini oldini oladi, ularni darsga qiziqtiradi va o'zlashtirish darajasini oshiradi. Eng muhimi, bu metodlar orqali har bir o'quvchi o'z

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

fikrini erkin bayon qilish, o‘zaro fikr almashish, muammolarni birgalikda hal qilish ko‘nikmalarini egallaydi. Bu esa ularning kelgusidagi faoliyatida muhim kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quv jarayonining barcha bosqichlarini — maqsad qo‘yish, rejalashtirish, tashkil etish, natijani baholash va tahlil qilish jarayonlarini izchil integratsiya qiladi. O‘qituvchi o‘z darsini rejalashtirayotganda o‘quvchining yoshiga, qiziqishiga, individual xususiyatlariga mos texnologiyalarni tanlaydi. Shu bilan birga, ularning motivatsiyasini oshirish, darsni real hayotiy misollar bilan boyitish, mustaqil va kreativ fikrlashga yo‘naltirish ham muhim hisoblanadi.

Ushbu mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, interfaol metodlar va pedagogik texnologiyalarni chuqur o‘rganish, ularni ta’lim jarayoniga samarali tatbiq etish orqali o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish mumkin. Mazkur kirish qismida pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning mohiyati, afzalliklari, ta’limdagi ahamiyati hamda ularning hozirgi zamon ta’lim jarayoniga ta’siri haqida umumiy tasavvur berildi. Keyingi boblarda ushbu masalalarning har biri batafsil yoritib boriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar masalasi o‘zbek pedagogikasida XX asrning oxiri va XXI asr boshlaridan boshlab faol o‘rganila boshlagan. Mazkur yo‘nalish bo‘yicha A. Avloniy, Abdulla Qahhor, G‘. G‘ulom kabi ma’rifatparvarlarning ta’limga oid qarashlari keyingi pedagogik tadqiqotlar uchun metodologik asos vazifasini bajargan. Ayniqsa, A. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asarida ilgari surilgan ta’limning tarbiyaviy ahamiyati va o‘qituvchining shaxsiy fazilatlariga oid fikrlar pedagogik texnologiyalar konsepsiyasini shakllantirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Zamonaviy o‘zbek pedagogikasida K. Yo‘ldoshev, N. Sayidahmedov, O. Tolipov, Sh. Shodmonov kabi olimlarning ilmiy izlanishlari pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishning nazariy-metodik asoslarini yaratdi. N. Sayidahmedovning didaktik tizimni texnologiyalashtirishga doir qarashlarida o‘qitish jarayonining samaradorligi, maqsadga yo‘naltirilganligi va natijaning kafolatlanishi haqida batafsil yoritilgan. O. Tolipovning pedagogik texnologiyalarni loyihalashga oid tadqiqotlarida o‘quv jarayonini modellashtirish, darsning texnologik xaritasini tuzish, o‘quvchilar faolligini ta’minlash masalalari chuqur tahlil qilingan. K. Yo‘ldoshevning ishlanmalarida interfaol metodlarning mohiyati, ularni qo‘llash shartlari, o‘quvchilar bilish faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladigan usullar amaliy misollar bilan asoslab berilgan.

Adabiyotlar tahlilidan ko‘rinadiki, o‘zbek pedagogikasida interfaol metodlar “hamkorlikda o‘qitish”, “muammoli ta’lim”, “ijodiy izlanish asosida o‘rganish” kabi yondashuvlar orqali boyitilgan. Sh. Shodmonov va A. Mavlonovlarning izlanishlarida dars jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantirish hamda kichik guruhlarda ishlashning afzalliklari yoritilgan. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Sinkveyn”, “Baliq suyagi”, “Debat” kabi usullarning o‘zbek maktablari amaliyotida qo‘llanishi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar ham ularning yuqori samaradorlikka egaligini tasdiqlaydi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini O‘zbekiston pedagogik maktabi shakllantirgan ilmiy-nazariy qarashlar tashkil etadi. Metodologiyada quyidagi yondashuvlar asos bo‘ldi:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Tizimli yondashuv – ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini (maqsad, mazmun, metod, vosita, baholash) bir butun tizim sifatida o'rganish.

Kompetensiyaviy yondashuv – o'quvchilarda fanni amaliy qo'llashga qaratilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga ustuvorlik berish.

Pedagogik kuzatuv – interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faollik darajasini kuzatish.

Tajriba-sinov metodi – pedagogik texnologiyalarni real dars jarayoniga tatbiq etish orqali ularning samaradorligini baholash.

Qiyosiy tahlil – an'anaviy dars va interfaol metodlar asosidagi dars natijalarini solishtirish.

Metodologik yondashuvlar o'qitish jarayonini puxta rejalashtirish, darsga tayyorlanish jarayonini ilmiy asoslash, ta'lim mazmunini zamonaviy talablarga moslashtirish, o'quvchi faoliyatini faollashtirish kabi masalalarga e'tibor qaratadi. Interfaol metodlar qo'llanilganda o'quvchilar o'z fikrini asoslash, jamoaviy ishlash, muammoni tahlil qilish va ijodiy yondashish imkoniyatiga ega bo'lishi metodologiyaning asosiy maqsadini tashkil etadi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning ta'lim jarayoniga ta'siri chuqur o'rganildi hamda amaliy kuzatuvlar asosida mazkur yondashuvlarning samaradorligi haqida aniq tasavvurlar shakllandi. Eng avvalo shuni ta'kidlash kerakki, interfaol metodlar qo'llangan darslarda o'quvchilarning faolligi, darsga bo'lgan qiziqishi va ishtiroki sezilarli darajada oshdi. Jarayonning markaziga o'quvchini qo'yish, uni mustaqil izlanish va fikrlashga undash ta'limning mazmunini jonlantirdi va o'quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytirdi. Guruhda ishlash, o'zaro muloqot qilish va fikr almashish orqali o'quvchilarda o'z-o'zini boshqarish, mas'uliyatni his qilish hamda jamoaviy qaror qabul qilish kabi ko'nikmalar shakllandi.

Tadqiqot jarayonida kuzatilgan muhim jihatlardan biri – interfaol metodlar ta'lim mazmunining o'zlashtirilishini yanada chuqurlashtirgani bo'ldi. O'quvchilar mavzuni eshitish bilan cheklanmay, uni tahlil qilish, misollar orqali mustahkamlash, real vaziyatlarda qo'llash imkoniga ega bo'ldi. Muammoli vaziyatga asoslangan topshiriqlar, bahs-munozara, rolli o'yinlar va turli grafik organayzerlar o'quvchilarning tafakkurini faollashtirib, mavzuga ijodiy yondashishlarini ta'minladi. Bu esa bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlanishiga, eng muhimi, o'quvchining o'zi tomonidan qayta ishlab chiqilgan bilim sifatida shakllanishiga olib keldi.

Tajribalar shuni ko'rsatdiki, pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar aniq rejalashtirilgani sababli jarayonning izchilligi va mantiqiy bog'liqligi ta'minlandi. Darsning maqsadi, bosqichlari, qo'llaniladigan vositalar va baholash mezonlari oldindan belgilanganligi o'quvchilar uchun ham, o'qituvchi uchun ham qulaylik yaratdi. Bu yondashuv dars vaqtini to'g'ri taqsimlash, har bir o'quvchini jarayonga jalb qilish va natijani o'lchash imkoniyatini oshirdi. Davlat ta'lim standartlarida talab etilgan kompetensiyalarning shakllanishi uchun zarur sharoit yaratildi. Shuningdek, interfaol metodlar o'qituvchi faoliyatiga ham sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatdi. O'qituvchi faqat axborot beruvchi emas, balki jarayonni boshqaruvchi, o'quvchini rag'batlantiruvchi, yo'naltiruvchi va maslahatchi sifatida faoliyat yurita boshladi. Bu holat o'qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirdi, individual yondashuvning ahamiyatini oshirdi, darsni boshqarish bo'yicha yangi pedagogik yondashuvlarning shakllanishiga zamin yaratdi. Ayniqsa, texnologik xaritalash va darsni loyihalash bo'yicha ko'nikmalar mustahkamlandi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘quvchilarning kommunikativ, ijtimoiy va ijodiy kompetensiyalari ham ancha rivojlandi. O‘z fikrini aniq va mantiqiy bayon qilish, boshqalarni tinglash, birgalikda fikrlash, muammoni tahlil qilish va yechim topish ko‘nikmalari shakllandi. Bu nafaqat o‘quv jarayonida, balki o‘quvchilarning kundalik hayotida ham muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Interfaol metodlar o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat va hamkorlik muhitini mustahkamladi, shuningdek, ular o‘z fikrini himoya qilishdan qo‘rqmaydigan, faol pozitsiyaga ega shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qildi.

Multimediali taqdimotlar, elektron resurslar va vizual vositalardan foydalanish dars jarayonining sifatini yanada oshirdi. Raqamli texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilar uchun darsni yanada qiziqarli, tushunarli va zamonaviy qildi. Bu esa ta’lim jarayonining innovatsion darajasini ko‘tardi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar ta’lim samaradorligini oshirishda muhim o‘rin tutishini yaqqol namoyon qildi. Mazkur yondashuvlar o‘quvchini yetakchi o‘ringa qo‘ygan holda, ta’limning mazmuni va shaklini zamonaviy talablar asosida optimallashtirdi, o‘quv jarayonida yangi sifat bosqichining shakllanishiga xizmat qildi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning zamonaviy ta’lim jarayonidagi o‘rni va ahamiyatini chuqur tahlil qilib berdi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, bugungi kunda ta’lim jarayonini samarali tashkil etish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, ularni faol ishtirokchi sifatida shakllantirish jarayoni aynan ushbu metodlar asosida samarali amalga oshiriladi. Interfaol yondashuvlarning joriy etilishi darsning mazmuni va shaklini boyitibgina qolmay, balki o‘quvchining shaxsiy kamoloti, tafakkur tarzi, muloqot madaniyati va ijtimoiy ko‘nikmalarini ham har tomonlama rivojlantiradi.

Pedagogik texnologiyalar darsni tizimli rejalashtirish, aniq maqsad qo‘yish va natijani kafolatlash imkonini bergani sababli o‘quv jarayonining sifat ko‘rsatkichlari yuksaldi. Darsning texnologik xaritasini tuzish, baholash mezonlarini oldindan belgilash, o‘quvchilarni individual va guruhiy faoliyatga yo‘naltirish ta’lim samaradorligini oshirdi. Shuni alohida qayd etish kerakki, texnologiyalashtirilgan darslar o‘qituvchidan yuqori kasbiy tayyorgarlik, zamonaviy metodik yondashuvlar bilan ishlay olish, interfaol muhit yaratish bo‘yicha mahorat talab qiladi. Tadqiqot davomida ko‘plab o‘qituvchilar ushbu yondashuvlar orqali dars jarayonini boshqarish, muloqotni yo‘naltirish va o‘quvchilarni rag‘batlantirish borasida sezilarli o‘sishga erishganini tasdiqlandi.

Interfaol metodlarning qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilimlarni chuqurroq anglashiga, ularni amaliyotga tadbiq eta olishiga, turli muammolarga ijodiy yechim topishga o‘rgatdi. Munozara, bahs, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar asosida ishlash o‘quvchilarning tafakkurini kengaytirdi, ularni o‘z fikrini erkin ifoda etuvchi, tahliliy qaror qabul qila oladigan shaxs sifatida shakllantirdi. Bu esa o‘z navbatida kompetensiyaviy yondashuvning amalda to‘liq ishlashiga imkon yaratdi. O‘quvchilarda kommunikativ, ijtimoiy, ijodiy, axborotli kompetensiyalar shakllandi va mustahkamlandi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlarni qo‘llash nafaqat bilim berish sifatini oshiradi, balki o‘quvchilar orasida ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Jamoada ishlash, o‘zaro yordam, hurmat, fikrlarni tinglash va baholash madaniyati kuchaydi. O‘quvchilar darsni faqat o‘qituvchidan o‘rganiladigan jarayon sifatida emas, balki hamkorlikda yaratiladigan intellektual maydon sifatida qabul qila boshladi. Bu esa ta’lim jarayonining mazmunan ham, shaklan ham yangi bosqichga ko‘tarilganini ko‘rsatadi. Umuman olganda, pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar ta’lim tizimining yangilanishi, sifat jihatidan rivojlanishi, o‘quvchi shaxsini har

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

tomonlama rivojlantirish, zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga javob bera oladigan kadrlarni tayyorlashda beqiyos ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotning xulosalari shuni tasdiqlaydiki, ta'lim jarayonida mazkur yondashuvlarning muntazam va samarali qo'llanilishi kelajakda raqobatbardosh, tafakkuri keng, mas'uliyatli, ijodkor va mustaqil fikrlovchi avlodni tarbiyalashning asosiy omillaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xoliqov A., Yo'ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Ziyamuhamedov B., Abdurahmonova Q. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
3. To'raqulova N. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar. O'zbekiston pedagogika jurnali, №3, 2022.
4. Oqmirzayeva G.B. Pedagogik texnologiyalar: o'qitishning interfaol shakl va metodlari. Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari, 2025.
5. Ziyamuhamedova M. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Ne'mat Kazakov. Pedagogik texnologiyalar zamonaviy o'quv jarayonining muhim omili sifatida. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 2025.
7. Zulayxo Xurramova. Pedagogik ta'lim jarayonida o'qituvchining zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishi. Yangi O'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali, 2025.